

Kent Parklarında Kullanılan Donatı Elemanlarının Estetik ve Fonksiyonel Açından Yeterlilikleri; Erzurum Kenti Örneği

Elif AKPINAR KÜLEKÇİ^{1*}, Mehmet Akif IRMAK²

ÖZET: Donatı elemanları, kentsel alanlarda insanların yaşamını kolaylaştıran, mekana işlevsellik, özgünlük ve estetik katan, mekanı tamamlayıcı ve tanımlayıcı özelliklere sahip farklı form ve yapılar da öğelerdir. Bu çalışma, Erzurum'da yoğun olarak kullanılan parklardaki (Palandöken, Kuğulu, Tavşanlı, Gençlik ve Olimpiyat, Şehitler, Yakutiye, 100. Yıl Parkı ve Ata Botanik Park) donatı elemanlarının ergonomi, güvenlik, bakım, estetik, orijinallik, çevreye uyumluluk ve dayanıklılık gibi farklı kriterler açısından memnuniyet düzeylerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. 2017 yılında 100 kişi ile yapılan çalışmanın sonuçları SPSS programında analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda kent genelinde kullanılan parklardaki oturma elemanları en düşük puanı; bakım (4.1), en yüksek puanı; ergonomi (7.1) kriterinde almıştır. Çöp kutusu en düşük ortalama puanı; orijinallik (3.3), bakım (3.7), en yüksek puanı; güvenlik (6.9), ergonomi (6.7), döşeme elemanları en düşük puanı; orijinallik (4.7), en yüksek puanı ise ergonomi (7.3), pergolalar en düşük puanı; orijinallik (4.5), en yüksek puanı ise ile güvenlik (7.3), estetik (7.1), bakım (6.8) kriterinde almış ve elde edilen sonuçlar istatistiki olarak ($p < 0.05$) anlamlı bulunmuştur. Bilgilendirme ve yönlendirme levhaları en düşük puanı; ergonomi (4.9), orijinallik (5.3), en yüksek puanı: güvenlik (7.1) kriterinden almıştır. Çocuk oyun elemanları; en düşük puanı orijinallik (3.8), en yüksek puanı bakımlılık (6.4) kriterinde almıştır ($p < 0.05$). Çalışmadan elde edilen anket sonuçları değerlendirildiğinde Erzurum'da kent parklarına yönelik kullanımlarının peyzaj ergonomisi açısından olumlu ve olumsuz yönleri belirlenmiş, kentsel donatı elemanlarının, şehir imajına mekansal ve alansal boyutlarda katkı sağlayabilmesi sürecinde yapılması gerekenler konusunda çözüm önerileri sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kent parkları, kentsel donatı elemanları, Erzurum

Efficiency of Equipment Elements Used In Urban Parks From Aesthetical and Functional Perspectives; In the Sample of Erzurum City

ABSTRACT: The equipment elements are elements in different forms and structures that facilitate the lives of people in urban areas, add functionality, authenticity and aesthetics to the space, complement and define the space. The aim of this study is to determine people's level of satisfaction by evaluating the equipment elements used in the parks in Erzurum (Palandöken, Kuğulu, 100th Year, Tavşanlı, Gençlik and Olimpiyat, Şehitler, Yakutiye and Ata Botanical Park) considering different criteria of ergonomics, security, maintenance, aesthetics, originality, compatibility and durability considering different criteria of ergonomics, security, maintenance, aesthetics, originality, compatibility and durability. This study was carried out in the city parks of Palandöken, Kuğulu, 100th Year, Tavşanlı, Gençlik and Olimpiyat, Şehitler, Yakutiye and Ata Botanical Park, which are used extensively in summers. The results of the study conducted with 100 people in 2017 were analyzed in SPSS program. As a result of the study, the sitting elements in the parks used throughout the city received the lowest score with the care criteria in 4.1 p and the highest score was 7.1 p in the ergonomics criterion. Trash; the lowest average score was 3.3 p with originality and 3.7 maintenance criteria. The highest score was taken with 6.9 p safety and 6.7 p and ergonomics criterion. Flooring elements; the lowest score (4.7 p) with the originality, with the highest score of 7.3 p ergonomics has taken the criterion. Pergolas; the lowest score was 4.5 p with the originality criterion, the highest score with the safety (7.3) and aesthetic (7.1) and maintenance (6.8) received the criteria and the results were statistically significant ($p < 0.05$) was found to be significant. Information and guidance signs; while the lowest score was obtained with 4.9 p ergonomics and 5.3 p with the originality criteria and the highest score was 7.1 p with the safety criterion. Children's play elements; the lowest score was 3.8 p with originality criterion and the highest score was 6.4 p with the care criteria ($p < 0.05$ was important). When the results of the questionnaire were evaluated, positive and negative aspects of the uses in city parks for landscape ergonomics were determined and some solutions were presented for the contribution of urban equipment elements to city image at spatial size.

Keywords: City parks, urban equipment elements, Erzurum

Elif AKPINAR KÜLEKÇİ (0000-0003-2818-8562) Mehmet Akif IRMAK (0000-0003-2818-8562), Atatürk Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Erzurum, Türkiye.

*Sorumlu Yazar/Corresponding Author: Elif AKPINAR KÜLEKÇİ, e-mail: eakpinar@atauni.edu.tr

Bu çalışma 28-30 Haziran 2018 tarihinde Eskişehir'de düzenlenen "Uluslararası Kentleşme ve Çevre Sorunları Sempozyumu" nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Geliş tarihi / Received: 07.11.2018
Kabul tarihi / Accepted: 08.01.2019

GİRİŞ

Birleşmiş Milletlerin "The World's Cities in 2016" isimli kentleşme raporlarında belirtilen şekli ile dünya nüfusunun %54.5'i kentsel yerleşimlerde yaşamaktadır ve bu oranın 2030 yılında %60'lara ulaşacağı tahmin edilmektedir. Ülkemizde ise bu durum çok daha hızlı ilerlemiş durumda olup, 2017 TÜİK verilerine göre il ve ilçe merkezlerinde yaşayan nüfus tüm nüfusumuzun %92.5'ini oluştururken, kırsalda yaşayan nüfus %7.5 olarak belirtilmiştir (Anonim, 2016). Bu veriler dikkate alındığında kentsel alanların öneminin giderek arttığı görülmekte olup, bu alanlarda yaşam kalitesinin artırılması, kentin olumsuz özelliklerinin minimum seviyelere indirilmesi ve kentlerin daha konforlu mekanlara dönüştürülmesi gibi konular son yıllarda üzerinde durulan önemli konulardan biri olarak öne çıkmaktadır. Bu durum kentlerin daha konforlu ve yaşanabilir yapıya dönüştürülmesini zorunlu kılmaktadır. Kentsel yaşamı daha konforlu ve kullanılabilir hale dönüştüren kent mobilyaları veya donatı elemanları, toplumsal yaşamın vazgeçilmez durumundadır. Özellikle Dünya'da görülen hızlı kentleşme ve değişen yaşam şartları, teknolojiye bağlı gelişmeler, kentlerin gelişimi ve değişimi açısından oldukça etkilidir. Bu yüzden tasarımcılar hem estetik hem de fonksiyonel yönden insanların ihtiyaçlarına cevap veren çağdaş kent yapısını bozmayan kentsel donatı elemanlarına yönelik tasarımlar yapmaları gerektiğinin bilincine varmışlardır.

Peyzaj mimarlığı meslek disiplinde mekanla özgünleşen ve tasarlanan bir donatı elemanını doğru bir şekilde kullanmak ve tasarlamak en az yeni bir mekan yaratmak kadar önemlidir (Chiesura, 2004). Çünkü donatı elemanları doğru ve uygun bir şekilde kullanıldığında, bir yandan insanların ihtiyaçları karşılanıp, yaşam kalitesini artırırken, diğer yandan, konforlu tasarımlar oluşturmaktadır. Bu sayede kent için tasarlanan donatı elemanları,

kentin kimliğine ve mimari yapılarla uyumuna da katkı sağlayabilmektedir.

Ülkemizde yaşanan hızlı kentleşme, toplum yapısının, kentlerin dolayısıyla da yaşam şartlarının değişmesi, teknolojiye ilerlemeler kentlerin görünümüleri, gelişim planları açısından etkili olabilmektedir. Bu bakımdan tasarımcıların kent yaşamında her türlü ihtiyaca cevap verecek şekilde çalışma ve araştırmalar yapıp, ortaya çıkan ürünleri insanların hizmetine sunmaları gerekmektedir. Kent parklarında yer alan donatı elemanlarına yönelik araştırmalar, bu bakımdan önem arz etmektedir (Yıldırım, 2011).

Kent Parkları

Kentsel yaşamın kalitesini artırmada önemli bir yere sahip olan kent parkları, aynı zamanda bir parkı daha algılanabilir ve yaşanabilir kılmaktadır (Yücel ve Yıldızcı, 2006). Kent parklarının olmazsa olmazı donatı elemanları da bir çevreyi özelleştiren, belirleyen ve tanımlayan nitelikleri nedeniyle önemlidir. Bir tasarım ürünü olan ve kullanıldıkları alanda mekan etkisi yapan bu öğeler, kullanıldıkları alanın da kent parkı kimliği kazanmasında önemli bir işleve sahiptirler. Bu yüzden yapılan tasarım çalışmalarında mekanla doğru ilişki kurulmasını olanak veren yaklaşımlara ihtiyaç vardır (Osborne, 1995; Orhan ve ark., 2006).

Kent kavramı mekanların bir araya gelerek oluşturduğu bir bütün olarak değerlendirilmektedir. Bu bakımdan donatı elemanları mekanı özgün kılan ve düzenleyen, kentsel alanlarla bütünlük oluşturan bir sistematığe sahiptir. Donatı elemanları tasarlanırken bazı tasarım ölçütlerine dikkat edilmesi gerekmektedir. Bu tasarım ölçütleri ne kadar doğru ve uygun kullanılırsa insanların yaşam kalitesi ve kent konforu o kadar artar ve daha özgün, estetik ve kullanışlı tasarımlar ortaya çıkar. Aynı zamanda donatı elemanları mimari yapılara uygun, kent kimliğine katkı sağlayan ve bünyesinde imgesel özellikler taşıyan bir özelliğe de sahip olması gerekir.

Topluma açık, rekreasyon, eğitim ve kültür alanlarında kullanım olanakları olan, kentsel bir mekanın sosyal ve fiziksel niteliğini belirleyen kent parklarının kentsel mekanı tanımlamada pek çok faydası söz konusudur. Bu faydalar arasında, kentin çevresel kalitesi açısından standartlarını belirlemeye dayalı, fiziksel mekan-sosyal çevre bakımından ürettikleri faydalar” ve “fiziksel çevre kalitesinin sağlanması, artırılması ve kontrolü bakımından ürettikleri faydalar” olarak iki kısma ayırmak mümkündür (Alkay ve Ocakçı, 2003).

Kent Parkları Kalite Kriterleri

Bir kent parkının kalite düzeyini belirleyici kılan kriterler; kullanım ve aktiviteler, konfor ve imaj, ulaşılabilirlik ve sosyallik şeklinde sıralanabilir. Bu kriterlerin tanımını doğru bir biçimde yapmak önemlidir (Yücel ve Yıldızcı, 2006).

Kullanımlar ve Aktiviteler: Bir mekandaki aktiviteler ve kullanımlar o mekanın önemli bir yapı taşı oluşturur ve insanların daha fazla parklara yönelmesine imkan tanır. Bu bakımdan bir parkın kullanım ve aktiviteleri değerlendirilirken aşağıda belirtilen maddeler önem arz etmektedir (Yücel ve Yıldızcı, 2006);

- İnsanların park içerisindeki her türlü aktiviteye katılmasına imkan verilmeli,
- Parklar her türlü kullanıcı grubuna (arkadaş, aile, çocuk gibi) hitap edebilmeli,
- Parklar her gün, hatta yılın her döneminde yüksek ziyaretçi etkisine sahip olmalı ve ilgilerini çekebilmeli,
- Parklar gece kullanımına da uygun olacak ve bunu teşvik edecek şekilde tasarlanmalı,
- Parklarda güvenlik ve yönetim yer almalı ve parkı kullanan kişilere karşı göz aşinalığı olacak şekilde tanıyabilmelidir.

İmaj ve Konfor: İmaj ve konfor, parkların şekillenmesinde önemli bir yer tutan, bir nevi bireysel açıdan oluşan tecrübelerin bir yansıması olarak ortaya çıkmaktadır. İmaj ve konforun değerlendirilmesinde aşağıda belirtilen kriterlere dikkat edilmelidir (Yücel ve Yıldızcı, 2006);

- Parklar insanların fotoğraf çekmesine imkan sağlayacak bir şekilde fırsatlar sunmalı,
- Parklarda o kentin yapısal tasarımlarına uygun malzeme seçiminin yapılması,
- Oturma elemanları doğru ve yeterli olacak şekilde yerleştirilmeli,
- Her türlü aktivite alanı tasarımları, uluslararası nitelikte standartlara uygun olmalı,
- Parklarda su öğesinin farklı biçimlerde kullanımlarına yer verilmeli,
- Yaşlı, çocuk ve engelli gibi farklı kullanıcı gruplarına hitap eden bitkisel tasarımlara yer verilmeli,
- Rüzgâr bariyeri, güneş, gölge gibi iklim faktörlerine dikkat edilmeli,
- Parklarda görevli güvenlik ve yönetim birimleri bulunmalı ve parkı kullanan kişiler kendilerini güvende hissedebilmelidir.

Ulaşılabilirlik: Bir parkta, yaya, otomobil, bisiklet veya toplu taşıma araçları ile ulaşım sağlanabilecek şekilde ulaşılabilir olması gerekmektedir.

Sosyallik: Her toplumda önemli bir bileşen olan sosyallik, insanların bir araya geldikleri, toplumda daha sıkı bağlılık duyguları uyandıran, birbirlerini tanımayan insanların bile kolaylıkla iletişim kurabildikleri önemli bir bileşendir. Bir parkta sosyallik kriterinde dikkat edilmesi gereken kriterler aşağıda yer almaktadır (Yücel ve Yıldızcı, 2006);

- İnsanlar park içerisinde gruplar halinde olabilmeli, birbirleriyle konuşma ortamı bulabilmeli,
- Gülümseyen ve birbirleri ile göz teması kurabilen insanlar olabilmeli,
- Parkın her yerinden görülebilecek şekilde aktivite alanları olabilmeli,
- Bütün aktivite alanlarında ve parkların girişlerinde oturma birimleri bulundurulmalı,
- Toplanma noktalarının olabildiği parklar tasarlanmalıdır.

1.3. Donatı elemanı kavramı

Donatı elemanları bir diğer adıyla kent mobilyaları, herhangi bir kentsel mekanda veya

peyzaj alanında insanların, konfor, korunma, eğlenme, bilgi ve dolaşım gibi ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde yerleştirilen elemanlar olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım, 2011; Vural ve Yılmaz, 2018).

Hacıhasanoğlu (1991)'nin tanımlamasına göre donatı elemanları, çeşitli açık alan araçlarının kullanıcıları belirlenmemiş, genellikle hizmet ekipmanlarını ve yapıları bünyesinde barındıran kentsel alanlarda kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılayan sistemleridir (Akyol, 2006).

Donatı elemanı kelimesini 1980'li yıllarda çevre bilimcileri, peyzaj mimarları ve mimarlardan oluşan tasarımcılar tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Bunu yanı sıra donatı elemanları kavramı, kent mobilyaları, çevre düzenleme öğeleri ve kentsel aksesuarlar gibi isimlerle de anılmıştır. İçerik olarak bakıldığında, kent donatı elemanları altyapıyla ilişkili iken, kentsel aksesuarlar çoğunlukla dekoratif öğeleri ve çevre düzenleme öğeleri de daha çok peyzaj öğelerini kapsayan, kendi içerisinde farklı anlamlar bütünüdür (Yazıcı, 2017; Alpagut, 2005).

Donatı elemanlarında genel olarak bilinmesi gereken özellikleri estetik ve fonksiyonel olma, maliyet açısından uygun olma, kolay bulunabilme, standartlara uygun ve dayanıklı olma, ergonomik olma, özgün olma, vandalizme ve ekolojik koşullara karşı dayanıklı olma, kolay yedek parça ve montaj imkanına sahip olma, işçilik ve malzeme açısından uygun olmak şeklinde sıralanabilir (Yazıcı, 2007).

Bu bağlamda, üretilecek donatı elemanları, her zaman park içinde hareketi kolaylaştırıcı ve rahatlatıcı nitelikte olmalıdır. Kısacası, donatı elemanı doğru yerde kullanılacak ve amacına uygun olacak şekilde tasarlanmalıdır.

Şunu unutmamak gerekir ki donatı elemanları kentin kimliğini etkileyen kültürel boyutunun yanı sıra, renk, ölçek, biçim ve seçilen malzemenin türü gibi fiziksel boyutu açısından da önem arz etmektedir. Kısacası, kent

insanın her türlü ihtiyacını karşılayabilecek şekilde, ekonomik, ergonomik, sosyal ve kültürel özelliklere sahip ve bu tür gereksinimleri karşılayabilecek işlevlere sahip olmalıdır (Kroemer et al. 1994). Bunun yanı sıra bir kentsel mekanın ve çevrenin karakterini yansıtan uygun büyüklükte, kullanıcılarına psikolojik anlamda rahatlık ve huzur veren nitelikte olmalıdır (Kinghorn ve ark., 1995; İzgi, 1999; Şerefhanoglu, 1991; Yıldızcı, 2001; Sakal, 2007).

Donatı elemanlarının kullanımında peyzaj mimarlığı meslek disiplini, kullanılacak alandaki toplumun sosyo-kültürel yapısı, doğal, estetik ve psikolojik gereksinimlerinin neler olduğunu belirleyerek mekanları tasarlar. Bu sayede bir yandan daha düzenli, estetik ve sağlıklı ortamlar tasarlanırken, diğer yandan bu mekanların sürdürülebilir kullanımını tasarlamak temel amaç olmaktadır. Kısacası peyzaj mimarlığı ve ergonominin ortak noktası insandır. İnsanların gereksinimlerini karşılayan çevreye uyumlu mekanlar oluşturmak ve bunu geliştirmek de temel hedeftir (Duyar, 1995; Güler, 1997; Gülgün ve Türkyılmaz, 2001; Uzun, 2002; Handrick ve ark., 2005; Brookhuis ve ark., 2005; Karatay ve Korkut, 2009; Buehler, 2012). Donatı elemanları, kentsel yaşamı daha anlamlı kılan, kentsel estetik ve konforu oluşturan elemanlar olup, Akyol (2006) tarafından aşağıda belirtildiği şekilde sınıflandırılmaktadır;

- İşaret ve bilgi levhaları
- Sınırlandırıcı elemanlar
- Zemin kaplama elemanları
- Sanatsal ve plastik objeler
- Üst örtü öğeleri
- Bitkisel öğeler
- Aydınlatma elemanları
- Oturma elemanları
- Satış birimleri
- Su öğeleri
- Bayrak direkleri, çiçek kasaları, bisiklet parklar, posta kutuları gibi diğer öğeler

Donatı elemanlarının önemli fonksiyonlarından biri de parkları daha yaşanabilir ve algılanabilir yapmasıdır (Yörük ve Gülgün, 2006). Çevre ile fiziksel ve görsel anlamda bir bütünlük sağlayan bu yapılar, kullanıcı açısından da büyük yaşam kolaylığı sunmakta, çevrenin tanımlanması, özelleştirilmesi ve belirlenmesinde etkin bir rol üstlenmektedir. Bu çalışmanın amacı, kent parklarını kullanan kullanıcıların Erzurum kent parklarındaki donatı elemanları konusundaki düşüncelerini ve beğeni düzeylerini araştırarak bu konudan sorumlu yerel yönetimlerin kullanıcı görüşlerinden haberdar edilerek daha iyi çalışmalar yapabilmesi için katkı ve öneriler sunmaktır. Bu sayede donatı elemanlarının kent kimliğine etkileri ile kullanım ve planlamasına yapılan yanlış ve doğruların neler olduğu ve bundan sonraki kullanımlarda dikkat edilmesi gerekenler görüş ve önerilerle ortaya koymaktır.

Çalışma kapsamında Erzurum kentinde yer alan oturma birimleri, su donatıları, çocuk oyun alanları, döşeme elemanları, kuşatma elemanları, pergolalar, çöp kutuları, yönlendirme ve bilgilendirme levhaları, çeşmeler, plastik objeler, oturma birimleri, pergolalar, çiçek kasaları ve çeşmeler ele alınmıştır.

MATERYAL VE YÖNTEM

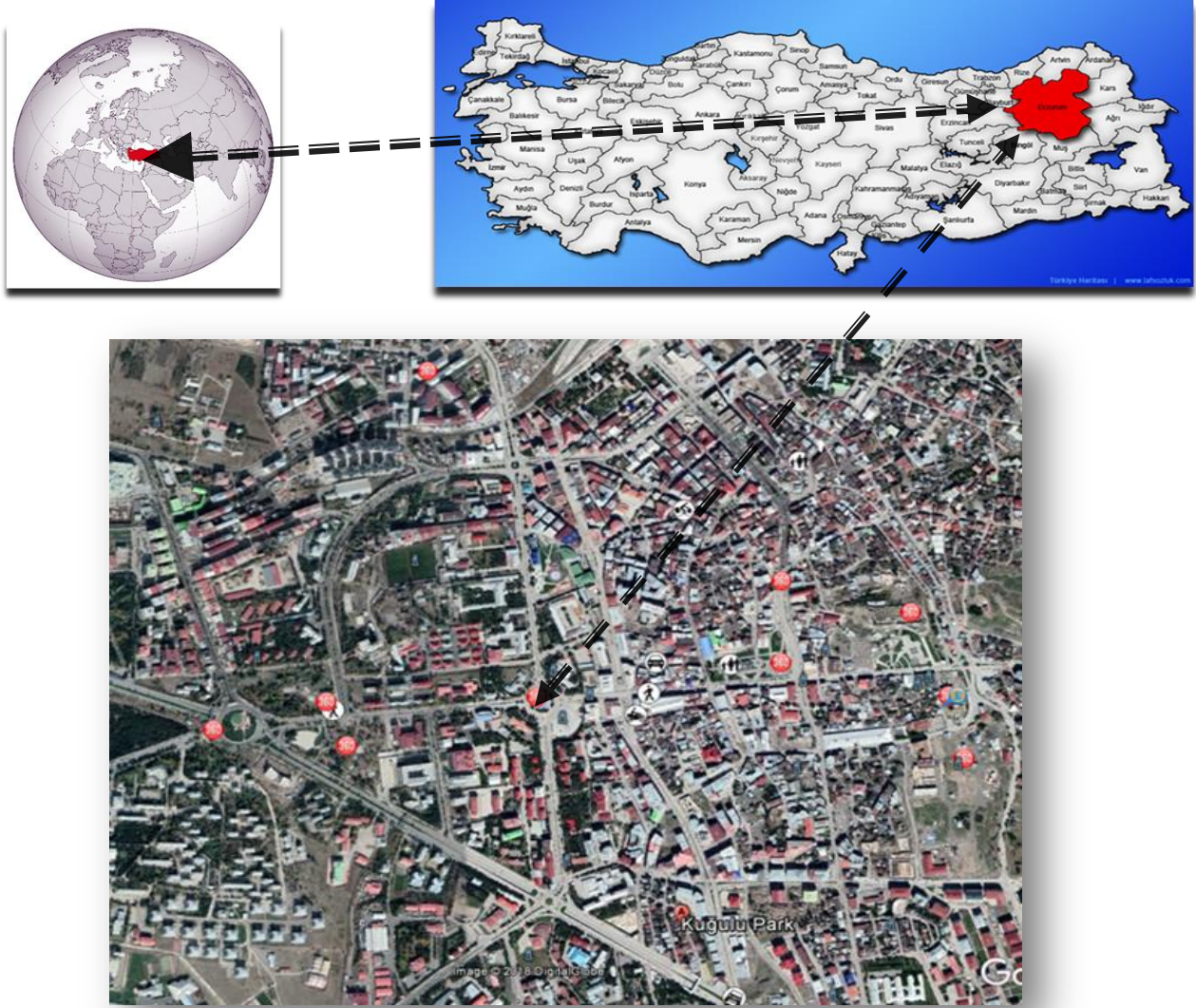
Materyal

Bu çalışma Erzurum'da kent merkezinde yer alan ve yazın yoğun olarak kullanılan Çeçenistan, 100. Yıl, Kuğulu, Tavşanlı, Gençlik ve Olimpiyat, Şehitler, Yakutiye ve Ata Botanik Parklarında yürütülmüştür (Şekil 1,2).

Bu parkların seçilme sebepleri arasında özellikle kent parkı olarak sınırlarının belli olması, halk tarafından sıkça tercih edilmeleri ve bünyesinde çeşitli donatı elemanlarını barındırmasıdır.

Şekil 1. Çalışma alanındaki kent parklarından görünüm

Şekil 2. Çalışma Alanının Konumu (Parkların adları harita üzerinde net okunmalı)

Metot

Çalışma kapsamında bir anket çalışması yürütülmüş ve parkları kullanan kişilerin buralarda yer alan donatı elemanlarının ergonomi, güvenlik, bakım, estetik, orijinallik, çevreye uyumluluk ve dayanıklılık kriterleri bakımından değerlendirmeleri istenmiştir. Anketler parkları kullanan kullanıcılarla birebir yüz yüze yürütülmüştür. Bu amaçla 100 kişi ile, çöp kutusu, oturma elemanı, döşeme, aydınlatma elemanları bilgilendirme ve yönlendirme levhaları, su donatıları, plastik objeler, çeşme, çocuk oyun elemanları, pergolalar, ve çiçek kasaları gibi donatı elemanlarının yukarıda

belirtilen kriterler açısından 1-10 arası puan vererek değerlendirilmesi istenmiştir.

Kriterler sıralanırken ergonomi, güvenlik ve dayanıklılık alt kriterleri fonksiyon ana başlığı altında; estetik, orijinallik, bakım durumu ve çevreye uyumluluk alt kriterleri ise estetik ana başlığı altında değerlendirilmiştir. Alt kriterlerden alınan 1-10 arasındaki beğeni puanı aritmetik ortalamaları fonksiyon ve estetik puanlarını oluşturmuştur.

Anketlerin değerlendirilmesinde ilk aşamada elde edilen veriler Excel programı ile bilgisayara aktarılmış, daha sonra SPSS paket programında Korelasyon Analizi ve Tek Yönlü ANOVA testi yapılarak değerlendirilmiştir.

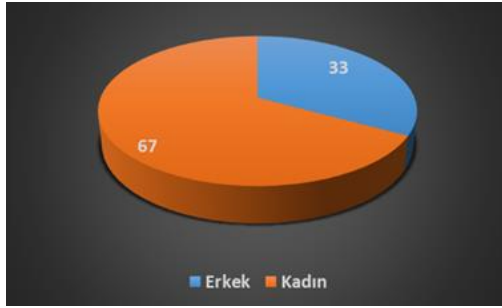
BULGULAR ve TARTIŞMA

Demografik Özelliklere Ait Bulgular

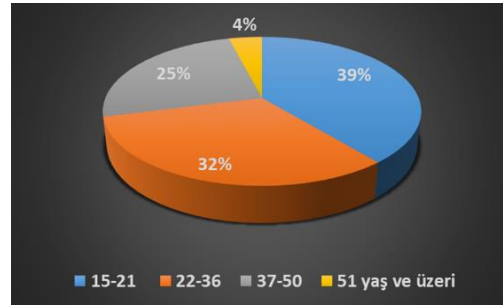
Çalışma alanı olarak seçilen parklarda yerinde ve birebir 100 (Anket sayısı neye göre belirlenmiş) adet kullanıcı anketi yapılmıştır. Araştırmaya katılanların cinsiyet, yaş grupları, eğitim düzeyi ve gelir durumuna ilişkin bulgular değerlendirilmiştir.

Buna göre ankete katılanların %33'ü erkek, %67'si kadındır. Katılımcıların yaş dağılımları incelendiğinde, %39'u 15-21, %32'

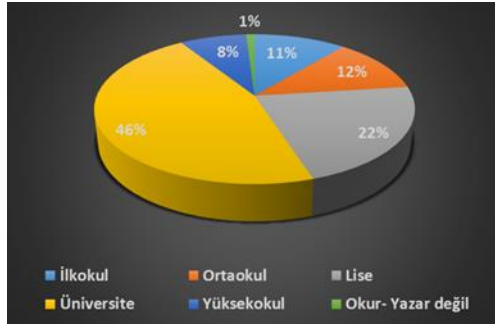
si 22-36, % 25'i 37-50 ve %4'ü ise 51 yaş ve üzeri kişilerden oluşmaktadır. Eğitim durumları incelendiğinde % 11'i ilkökul, %12'si ortaokul, %22'si lise, %46'si üniversite, %8'i yüksek okul, ve %1'i ise okur yazar değil sınıfında yer almaktadır. Eğitim durumları incelendiğinde %12'si serbest meslek, %9'u memur, '4'u işçi, '1'i çiftçi, %13'ü özel sektör, %30'ü öğrenci, '2'si emekli ve % 29'u işsiz olarak belirlenmiştir.

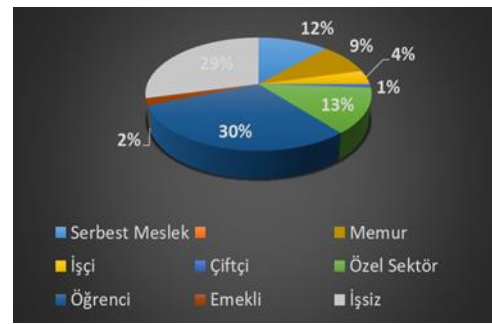
Şekil 3. Cinsiyet dağılımı grafiği

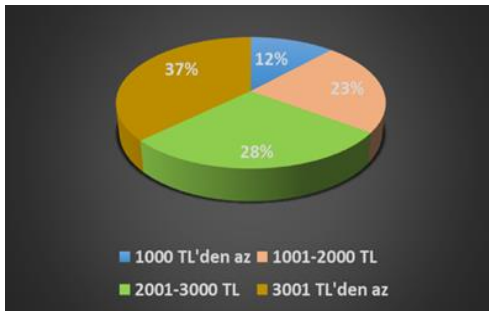
Şekil 4. Yaş dağılımı grafiği

Şekil 5. Eğitim durumu grafiği

Şekil 6. Meslek dağılımı grafiği

Şekil 7. Gelir dağılımı grafiği

Şekil 8. Katılımcıların kent parkını tercih etme nedenleri

Donatı Elemanlarının Ortalama Puanları ve Önem Dereceleri

Donatı elemanlarının belirlenen bazı kalite kriterlerinin parklara göre ortalama değerleri ve yapılan Anova testi sonuçlarına göre önem dereceleri Çizelge 1’de yer almaktadır. Çizelgede de görüldüğü gibi, çöp kutusu en düşük ortalama puanı; orijinallik (3.3), bakım (3.7) en yüksek puanı; güvenlik (6.9), ergonomi (6.7) kriteri ile almış, bunu sırasıyla çevreye uyumluluk ve dayanıklılık kriterleri takip etmiş ve elde edilen sonuçlar istatistiki olarak $p < 0.05$ önemli bulunmuştur.

Oturma elemanları en düşük puanı; bakım (4.1) kriterinde alırken bunu sırasıyla orijinallik (5.7), çevreye uyum (5.9) kriteri takip etmiştir. En yüksek puanı ise ergonomi (7.1) kriterinde almış bunu sırasıyla güvenlik dayanıklılık kriterleri takip etmiştir.

Döşeme elemanları en düşük puanı; orijinallik (4.7), bakım (4.9) kriterinde, en yüksek puanı; ergonomi (7.3) kriterinde almıştır. Bunu sırasıyla güvenlik, dayanıklılık ve çevreye uyum kriterleri takip etmiştir.

Pergolalar en düşük puanı orijinallik (4.5), en yüksek güvenlik (7.3) ve), estetik (7.1), bakım (6.8) kriterinde almış ve elde edilen sonuçlar istatistiki olarak ($p < 0.05$) anlamlı bulunmuştur.

Aydınlatma elemanları en düşük puanı; orijinallik (4.3), en yüksek puanı; güvenlik (6.8), estetik (6.4) ve dayanıklılık (6.4) kriterlerinde almıştır.

Çiçek kasaları; en düşük puanı; ergonomi (4.5) bunu sırasıyla orijinallik (4.7), çevreye uyumluluk (4.9), estetiklik (5.0) kriterleri takip etmiştir. En yüksek puanı ise bakım (7.3), güvenlik (7.1) kriterleri almıştır ($p < 0.05$ düzeyinde önemlidir).

Bilgilendirme ve yönlendirme levhaları en düşük puanı; ergonomi ve 5.3 p ile (4.9), orijinallik kriterlerinde alırken (5.3), en yüksek puanı; (güvenlik (7.1) kriterleri almıştır.

Plastik objelerde en düşük puanı; orijinallik (4.1), bunu sırası ile çevreye uyumluluk: (4.2), dayanıklılık (4.4), estetik (4.9) kriterleri takip etmiştir. En yüksek puanı ise 6.8 puan ile hem ergonomi hem de bakım kriterlerinde almıştır.

Çizelge 1. Donatı Elemanlarının Kalite Puanlarını Etkileyen Kriterlere Göre Ortalama Puanları ve Önem Dereceleri (Anova Testi)

KRİTERLER DONATI ELEMENLARI	Ergonomi		Güvenlik		Bakım		Estetik		Orijinallik		Çevreye Uyum		Dayanıklılık	
	Ort.	Önem Derecesi	Ort.	Önem Derecesi	Ort.	Önem Derecesi	Ort.	Önem Derecesi	Ort.	Önem Derecesi	Ort.	Önem Derecesi	Ort.	Önem Derecesi
Çöp Kutusu	6.7	0.000*	6.9	0.001*	3.7	0.000*	4.1	0.000*	3.3	0.000*	5.3	0.000*	4.8	0.004*
Oturma Birimi	7.1	0.000*	6.7	0.000*	4.1	0.012*	6.0	0.353	5.7	0.032*	5.9	0.023*	6.2	0.003*
Döşeme	7.3	0.123	6.9	0.000*	4.9	0.002*	5.1	0.013*	4.7	0.000*	5.2	0.005*	5.4	0.005*
Yönlendirme ve Bilgilendirme Levhaları	4.9	0.009*	7.1	0.000*	6.6	0.001*	6.1	0.001*	5.3	0.004*	5.1	0.003*	5.3	0.000*
Plastik Objeler	6.8	0.000*	6.2	0.503	6.8	0.002*	4.9	0.012*	4.1	0.000*	4.2	0.001*	4.4	0.000*
Çeşme	4.6	0.003*	6.8	0.000*	6.2	0.000*	4.3	0.003*	3.9	0.001*	5.2	0.002*	7.4	0.000*
Su Donatısı	7.3	0.000*	5.7	0.041*	6.3	0.001*	6.8	0.000*	7.1	0.000*	4.3	0.000*	3.9	0.001*
Çocuk Oyun Alanları	5.6	0.005*	5.8	0.017*	6.4	0.000*	4.3	0.002*	3.8	0.003*	4.1	0.006*	5.1	0.018*
Kuşatma Elemanları	6.1	0.004*	6.5	0.001*	5.3	0.050*	3.9	0.006*	3.7	0.006*	4.2	0.000*	4.5	0.001*
Pergola	5.2	0.196	7.3	0.005*	6.8	0.014*	7.1	0.001*	4.5	0.000*	5.9	0.032*	6.3	0.008*
Aydınlatma Elemanları	5.8	0.000*	6.8	0.000*	5.9	0.004*	6.4	0.005*	4.3	0.001*	4.8	0.008*	6.4	0.000*
Çiçek Kasası	4.5	0.000*	7.1	0.002*	7.3	0.000*	5.0	0.003*	4.7	0.000*	4.9	0.005*	6.6	0.128

* $P < 0.05$ önem seviyesinde anlamlıdır.

Çeşmeler en yüksek puanı; dayanıklılık (7.4) en düşük puanı; orijinallik (3.9) kriterinde almış ve elde edilen sonuçlar $p < 0.05$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur.

Su donatıları en düşük puanı; çevreye uyum (4.3) ,, en yüksek puanı; ergonomi (7.3) ,, bunu sırasıyla orijinallik (7.1) ,, estetik (6.8) ,, bakım (6.3) ve güvenlik (5.7) kriterleri takip etmiştir.

Çocuk oyun elemanları en düşük puanı; orijinallik (3.8) ,, en yüksek puanı bakımlılık (6.4) kriterinde almıştır ($p < 0.05$ oranında önemlidir).

Kuşatma elemanları en düşük puanı; orijinallik (3.9) ,, en yüksek puanı; güvenlik (6.5) ergonomik (6,1 p ile ergonomik) kriterlerinde almış ve elde edilen sonuçlar istatistiki olarak ($p < 0.05$) önemli bulunmuştur.

SONUÇ

Kentlerin gelişmesinde, düzenlenmesinde ve yenilenmesinde önemli katkıları olan donatı elemanları aynı zamanda kentin kimliğine da alansal ve mekânsal katkılar sunmaktadır. Bulduğumuz çevrenin daha yaşanabilir olması için kent donatı elemanlarının doğru bir şekilde tasarlanması, uygun alanlara yerleştirilip bakımının da ihmal edilmeden yapılması gerekmektedir. Erzurum ilinde yer alan ve yazın yoğun olarak kullanılan Palandöken Aile Çay Bahçesi, Kuşulu, Tavşanlı, Gençlik ve Olimpiyat, Şehitler, Yakutiye ve Ata Botanik Parklarında yürütülen bu çalışmada da kent donatı elemanlarına yönelik aşağıda belirtilen sonuçlara varılmıştır:

➤ Erzurum'da kentsel donatı elemanlarına yönelik pek çok özgün ve güzel örnekleri görmek mümkündür (Kuşkun ve Yılmaz, 2003). Fakat maalesef ki kullanılan malzeme, yer seçimi, ergonomi, uyum ve dayanıklılık açısından yetersiz olan donatı elemanlarına da rastlanmıştır. Özellikle başta belediyeler olmak üzere yerel yönetimlerin bu konuya

hassasiyet göstermesi, dayanıklı, güvenli, estetik ve ergonomik ürünleri tercih etmeleri gerekmektedir.

- Donatı elemanlarına yönelik seçenekler, teknolojik gelişmelere bağlı olarak değişim göstermektedir (Bulut ve ark., 2008). Bu bakımdan güncel ürünler takip edilerek, en son teknoloji uygun donatı elemanları kent kimliğini ve görsel bütünlüğü bozmayacak şekilde tercih edilmesi önerilmektedir. Bu sayede, üretilen tasarımlarda ülkemizde mevcut olan son teknolojinin kullanılması ile donatıların daha özenli bir biçimde yapılmaları sağlanarak, görsel kalitelerinin artırılması noktasında da başarılı sonuçlar elde edilebilecektir.
- Donatı elemanları ile ilgili sempozyum ve çalıştayların düzenlenmesi, belediyelerce tasarım yarışmalarının yapılması konuyu her an gündemde tutacak ve gelişimin sürekliliğini sağlayacaktır. Bu organizasyonlar, tasarımcıları teşvik edecek, kullanıcıların donatı elemanlarını gelişmişliğin bir göstergesi olarak kabullerini ve bu sayede onları sahiplenerek daha iyi kullanmalarını, yapılan yanlış uygulamalar ile ilgili fikir sahibi olarak haklarını aramalarını sağlarken, belediyeler için de daha geniş vizyonlu düşünce ve uygulamaların hayata geçirilmesi yönünde katkılar sağlayacaktır.
- Çöp kutularıyla ilgili göze çarpan en önemli detay bakımsız ve çevreye uyumsuz olmasıdır (Çizelge 1). Çoğunlukla kapaksız olan çöp kutularının uygun yere konumlandırılmasında ve malzeme seçiminde de sıkıntılar tespit edilmiştir. Bu bakımdan uygun yerlere konumlandırılmış, estetik, bakımlı ve her türlü ihtiyaca cevap verebilecek çevreye uyumlu çöp kutuları kullanılmalı ve tercih edilmelidir.
- Çalışma alanında oturma elemanları için, ahşap ile beton veya ahşap ile metal karışımı malzeme kullanılmış olup, göze çarpan en önemli detay bakımsız ve çevreye uyumsuz

olmalarıdır (Çizelge 1). Katılımcıların rahatsızlık duydukları en önemli etkenlerden biri de arkalık eğimi, arkalığın olmayışı ve kolluk olmayışıdır. Buna karşın son düzenlemelerde daha ergonomik ürünlere yer verilmiştir. Kullanım açısından da yoğun kullanılan parklarda, arkalıksız insanların bir müddet sonra kalkıp gidecekleri, az kullanılan parklarda ise tam tersi rahat ve ergonomik ürünlerin olması, her iki koşulda da ekolojik şartlara dayanıklı ürünlerin tercih edilmesi önerilmektedir.

- Çalışma alanını kapsayan parklarda genel olarak asfalt, kilit parke, baskı beton, beton plak taş, andezit, bazalt ve küp granit tercih edilmiştir. Döşemelerin çevreye uyumu, ergonomik olmayışı, zaman zaman takılma riski oluşturduğu tespit edilmiştir. Kentteki ekstrem iklim koşullarına bağlı olarak donma-çözünme sonucu döşemelerde fiziksel hasarlar meydana gelmiştir. Bu bakımdan ergonomik koşullara uygun, kaygan olmayan, takılma riski oluşturmayan, çevreye uyumlu ve doğal görünümlü, dayanıklı döşeme malzemelerinin kullanılması önerilmektedir.
- Yönlendirme ve bilgilendirme levhalarına ilişkin tespit edilen en önemli detay ise çevreye uyumsuz oluşu, ergonomik olmayışı ve uygun bir yere konumlandırılmamış olmasıdır (Çizelge 1). Bu bakımdan yönlendirme ve bilgilendirme levhalarının, çevreye uyumlu, doğru yere sağlam bağlantılarla tutturulmuş, ergonomik standartlara uygun olarak tasarlanması ve kullanılması önerilmektedir.
- Kent kimliğini ve sağlığını olumsuz yönde etkilemesi, görsel anlamda kirlilik oluşturmaması açısından plastik görünümlü malzemeler yerine doğal ve organik malzemeler tercih edilmelidir.
- Tarihi ve kültürel açıdan oldukça önemli olan çeşmelerin kullanımında bakımsızlık hemen göze çarpmaktadır (Çizelge 1). Geleneksel kültürümüzün önemli bir parçası olan

çeşmelerin, çevreye uyumlu, geçmişle geleceğin harmanlandığı bir yapıda uygun konumda ve en önemlisi bakımlı olmasına dikkat edilmelidir.

- Su donatılarında ise en büyük sorun dayanıksız, çevreyle uyum içinde olmayan ve en önemlisi özgün olmayan nitelikte olmalarıdır. Bu bakımdan su donatısında özgün, çevreye uyumlu, ekolojik şartlara dayanıklı ve bakımının sürekli yapıldığı tasarımlara ağırlık verilmesi gerekmektedir.
- Çalışma alanında yer alan pek çok çocuk oyun alanında polietilen karışimli plastik malzemeden oluşan ve çoğunlukla çevreye uyumsuz ürünler tercih edilmiştir. Zemin malzemesi olarak ta genellikle kauçuk tabanlı malzemeler kullanılmıştır. Buna karşın, bazı parklarda doğal malzemeden oluşan doğal görünümlü oldukça özgün tasarımlara da rastlanmıştır. Bu bakımdan çocukların sağlığını ve güvenliğini tehlikeye atmayacak, gelişimlerine katkıda bulunacak, bakımlı, güveni ve özgün tasarımlara ağırlık verilmesi önerilmektedir.
- Kullanılan kuşatma elemanlarında en düşük puanı estetik ve orijinallik almıştır. Çalışma alanındaki kuşatma elemanlarında özellikle görsel açıdan kirlilik oluşturun, kullanım açısından bir amaca hizmet etmeye çevreye uyumsuz, baskın karakterli ürünler le birlikte yer yer ahşap ve/veya beton karışimli kuşatma elemanları da tespit edilmiştir. Bu yüzden, yeşil dokuya uygun bitkisel veya doğal ahşap malzemeden yapılan çevreye uyumlu ürünler tercih edilmesi önerilmektedir.
- Yapılan görüşmelerde elde edilen verilere göre pergolalar kullanıcı için oldukça önem taşıyan donatı elemanlarıdır. Yine pergolalarda da arkalıklı oturma elemanları kullanımı kullanıcılar tarafından talep edilmektedir. Özellikle kışın ekstrem iklim şartları gözetilerek empenye ahşap malzeme kullanılması önerilmektedir.

- Erzurum ilinde çalışma alanında yer alan parklarda aydınlatma elemanı seçiminde son zamanlarda oldukça özgün ve ergonomik ürünler kullanıldığı ve bu ürünlerin de çevreyle uyumlu olduğu tespit edilmiştir. Aydınlatma elemanı kullanımında özellikle alçak aydınlatma elemanlarının Vandalizm'e karşı dayanıksız olması nedeniyle güvenliğin az olduğu yerlerde tercih edilmemesi gerekmektedir. Aydınlatma elemanında diğer bir sorunda estetik kaygılarla yeterli ışık yoğunluğuna sahip olmamasıdır. Bu bakımdan estetik kaygılardan uzak amacına uygun, çevreye uyumlu, bakımlı ve özgün tasarımlara yer ve verilmesi tavsiye edilmektedir.
- Çalışma kapsamında çiçek kasalarının çoğunluğunun yetersiz, bakımsız ve çevre ile uyumsuz, ergonomik kriterler içermediği saptanmıştır. Bu yüzden bölge iklimi ve bitki örtüsüne uygun, kent kimliğine ve görseline olumlu katkılar sağlayan bu donatı elemanlarının doğal ve ahşap malzemedan oluşan, insanlara çiçek bakımı ve sevgisini aşılacak nitelikte, özgün ve çevreye uyumlu bir şekilde kullanılması önerilmektedir.

Kent parklarında kullanılan donatı elemanlarında tasarımcılar tarafından dikkat edilmesi gereken en önemli husus alışla gelen modern yapılarla, o kentin yerel ve kültürel değerlerine uygun özgün tasarımları kent kimliğine göre doğru biçimde yorumlamak ve uygulamak olmalıdır. Bu duruma kent parklarında bir gereksinimden çok ihtiyaç gözüyle bakılmalıdır.

Son olarak şu söylenebilir ki, kentsel mekanlarda donatı elemanlarının kullanımı, doğru tasarım, doğru kullanıcı ve doğru işverenin bir ürünü olduğu, uygun şekilde yerleştirdiği, onarım ve bakım gibi gereksinimlerini yerinde ve doğru bir şekilde yapıldığı takdirde ihtiyacı ve beklentileri karşılayacağı bilinmelidir. Tasarımcıları ve kullanıcıların bu bilinçle hareket ederek, yaşamı

kolaylaştıran ve güzelleştiren donatı elemanlarının korunarak kullanılması gerekmektedir. Bu bakımdan, iş veren, tasarımcı ve uygulayıcıyı koordineli bir şekilde çalışarak bu konuya ağırlık vermeleri, güzelleştikçe kullanılan, kullanıldıkça güzelleşen, insanların mutlulukla ziyaret edeceği parklar tasarlanması, tasarımda bütüncül bir yaklaşım benimsenmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Akyol E, 2006. Kent Mobilyaları Tasarım ve Kullanım Süreci. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi. 134 s.
- Alpagut Z, 2005. Kamu Mekanlarında Kent Mobilyalarından Bilgilendirme, Yönlendirme ve İşaretleme Elemanlarının İrdelenmesi: Taksim Örneği. 104 s.
- Anonim, 2016. Birleşmiş Milletler Dünya Kentleşme Raporu. 26 s.
- Brookhuis K, Hedge A, Hendrick HW, Salas E, 2005. Stanton Handbook of Human Factors and Ergonomics Methods, CRC Press, pp. 764, Florida.
- Buehler R, 2012. Determinants of bicycle commuting in the Washington, DC region: The role of bicycle parking, cyclist showers, and free car parking at work. Transportation Research Part D: Transport and Environment . 17 (10): 525-531.
- Bulut Y, Atabeyoğlu Ö, Yeşil P, 2008. Erzurum Kent Merkezi Donatı Elemanlarının Ergonomik Özelliklerinin Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma. Ankara Üniversitesi, Tarım Bilimleri Dergisi 2008, 14 (2): 131-138.
- Chiesura A, 2004. The role of urban parks for the sustainable city, Landscape and Urban Planning, 68(1):129-138.
- Duyar İ, 1995. İnsanın Fiziksel Boyutlarındaki Değişimler ve Ergonomik Açından Önemi. Beşinci Ergonomi Kongresi, Milli Produktivite Merkezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 180-189 s, İstanbul.

- Güler Ç, 1997. Ergonomiye Giriş. Çevre Sağlığı Temel Kaynak Dizisi. No:45
- Gülgün B, Türkyılmaz, B, 2001. Peyzaj Mimarlığında ve İnsan Yaşamında Ergonominin Yeri-Önemi ve Bornova Örneğinde Bir Araştırma. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 2001. 38 (2-3):127-134.
- Handrick H, Salas E, Stanton N, Brookhuis K, Hedge A, 2005. Handbook of human factors and ergonomics models. pp.1689.
- İzgi U, 1999. Mimarlıkta Süreç, Kavramlar-İlişkiler, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, Yem Yayınevi, 88 s, İstanbul.
- Karatay A, Korkut AB, 2009. Peyzaj Mimarlığı Antropometri İlişkisi: İstanbul Örneği. Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi. 6(3): 246-255.
- Kinghorn RA, Bittner AC, 1995. Truck driver anthropometric data: Estimation of the current population. Industrial Ergonomics. 15: 199-204.
- Kroemer K, Kroemer H, Kroemer EK, 1994. Ergonomics. How to Design for Ease and Efficiency 46 (8): 15-16.
- Kuşkun P, Yılmaz H, 2003. Erzurum Kent Bütününde Donatı Elemanlarının Kullanımı Üzerine Bir Araştırma. Atatürk Üniv. Ziraat Fak. Derg. 34 (4), 345-351.
- Oborne DJ, 1995. Ergonomics at Work. Human Factors in Design and Development. England. 27(4): 200-224.
- Orhan S, Bilgin B, Güvenç İ, 2006. Taşıt Ergonomisi. Lisans Tezi. Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Karabük Teknik Eğitim Fakültesi Makine Eğitimi Bölümü Otomotiv Öğretmenliği Programı, 27 s, Karabük.
- Sakal AN, 2007. Ankara'da Kentsel Donatıların Peyzaj Planlama ve Tasarımı Açısından Analizi ve Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 37 s, Ankara.
- Şerefhanoglu M, 1991. "Kentsel Tasarımda Aydınlatmanın Rolü", 1.Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, (23-24 Mayıs 1991), Mimar Sinan Üniversitesi, 131-140 s, İstanbul.
- Uzun G, 2002. Peyzaj Konstrüksiyonu II, Ç. Ü. Zir. Fak. Genel Yayın No: 137, 296 s, Adana.
- Vural H, Yılmaz S, 2018. Erzurum Kenti Okul Bahçelerinin Fiziki Yeterlilikleri. Türk Tarım ve Doğa Bilimleri Dergisi, 5(2): 109-120.
- Yıldızcı AC, 2001. Kent Mobilyaları Kavramı ve İstanbul'daki Kent Mobilyalarının İrdelenmesi. I. Uluslararası Kent Mobilyaları Sempozyumu, Bildiriler Kitabı, 29-34 s, İstanbul.
- Yörük İ, Gülgün B, Sayman M, Ünal Ankaya F, 2006. Peyzaj Planlama Çalışmaları Kapsamında Ege Üniversitesi Kampüs Örneğindeki Peyzaj Donatı Elemanlarının Ergonomik-Antropometrik Açından İrdelenmesi. Ege Üniversitesi Ziraat Fak. Dergisi 2006. 43(1):157- 162.
- Yücel GF, Yıldızcı AC, 2006. Kent parkları ile ilgili kalite kriterlerinin oluşturulması. ITU dergisi/a, mimarlık, planlama, tasarım. 5 (2): 220-230